

optimisme. Heel het geloven en christelijk handelen liet zich immers herleiden tot een overzichtelijk aantal beginselen. Vandaaruit kon men op elk vraagstuk een afdoende antwoord vinden. En de antwoorden waren vast, onomstotelijk, niets was onzeker. De gereformeerde theologie bood een perspectief en zekerheid zoals men die nergens anders vond. En het Calvinisme leek vitaler dan ooit.

- 2. Kerkverband. Via met name de generale synodes vond na 1892 een geleidelijke stroomlijning en uitbouw plaats van activiteiten in het kerkverband. Steeds accentueerde men daarbij de zelfstandigheid van de plaatselijke kerk. De kerkrechtelijke attitude in de Gereformeerde Kerken in Nederland werd er daardoor een van sterke nadruk op de eigen verantwoordelijkheid van iedere gemeente. Dat sloot weer aan bij het accentueren van het 'ambt van alle gelovigen', de verantwoordelijkheid van iedere gereformeerde persoonlijk. Wat door de kerken gezamenlijk moest worden aangepakt, werd op generaal-synodaal niveau met behulp van deputaatschappen georganiseerd. Er kwamen instructies en reglementen voor alle belangrijke kerkelijke activiteiten en instanties. Na verloop van tijd kwam er in 1905 ook een gereviseerde Dordtse kerkorde tot stand. Diverse achterhaalde en onuitvoerbare bepalingen werden daarbij geschrapt of gewijzigd. Voor de eenheid van kerkrechtelijk handelen waren de honderden adviezen die F.L. Rutgers jaarlijks gaf van grote betekenis. Verder werd vooral in de classes voor de bezinning, regelgeving en organisatie van het kerkelijk leven veel werk verzet.²⁷

Kortom, de Gereformeerde Kerken in Nederland groeiden uit tot een hecht georganiseerd, uniform en deskundig geleid kerkverband, met sterk gemotiveerde en actieve mensen.

- 3. Zending. Bij de Vereniging werden de Gereformeerde Kerken in Nederland erfgenaam van twee lijnen van zendingswerk. Van de kant van de Christelijke Gereformeerde Kerk had men zendingsposten op Java en op Soemba. Van de zijde van de Nederduitse Gereformeerde Kerk was er geen eigen kerkelijk zendingswerk, maar had men nauwe banden met de Nederlandse Gereformeerde Zendingsvereniging en steunde men haar werk op Midden-Java. In totaal ging het in Christelijke Gereformeerde Kerk en Nederduitse Gereformeerde

27. F.L. Rutgers, *Kerkelijke adviezen I* (Kampen 1921) 5-8.